

Joulun lämpöä jääkylmässä kirkossa

Leevi Lehtolan kuvaus jumalanpalveluksesta Inarin kirkossa jouluna 1907. Suomi kuului tuolloin Venäjän keisarikuntaan, tosin muodollisesti itsenäisenä suuriruhtinaskuntana, jonka suuriruhtinaana oli Aleksanteri II. Setänsä muisteluksen vuodelta 1976 työsti luettavaksemme Matti Lehtola.

Oli jouluaamu. Kurkistin ovesta ulos. Pakkanen tuntui jatkuvan. Isä oli ottanut minut mukaansa kirkolle ja kun hän oli kunnan esimies, niin yövyimme hänen virkapaikalleen Kunnantuvan kamariin. Aloimme valmistautua kirkkoon. Isä kehotti pukeutumaan lämpimästi, sillä talvisin kirkossa oli kylmää, jopa kylmempää kuin ulkona. Vaatteita oli toki riittämiin, niitä oli varattu jo yksin ajomatkaa varten kotoa Keinoniemestä.

Halusin päästä kirkkoon hyvissä ajoin nähdäkseni alusta saakka, mitä siellä touhuttiin. Satuin tielle samanaikaisesti kellonsoittaja ”Rankruutin” kanssa. Kirkon lähettyville oli kertynyt muitakin kokoisiani pojankoltiaisia. Asetuimme jonoon kellonsoittajan perään ja askelta venyttäen yritimme astella hänen kansaan samaan tahtiin.

Kellonsoittaja avasi kirkon pääoven, astui sisään ja sytytti kynttilät. Vilkaistuaan kelloaan hän alkoi kiivetä ylös tapuliin, joka mahtavana sauvana pisti kohti pakkaskuulasta taivasta. Hiljainen lauma poikaviikareita seurasi perässä.

Päästyään varsinaiselle virkapaikalleen työnteli kellonsoittaja luukut auki yksi toisensa jälkeen. Joku pojista tiesi kertoa, että tavallisesti avataan vain kaksi luukkuu, mutta jouluna avataan kaikki aivan selälleen. Kellonsoittaja tarttui hihnaan ja niin tuo äreä rauta alkoi tunkea joulun sanomaa avoimista luukuista kuulaaseen pakkasaamuun niin, että tornin hirret tärisivät.

Korkealta oli hauska katsella, miten yhä lisää joulun valoja syttyi ”Inarin markkinaa”. Se oli juhlallinen näky. Soiton päätyttyä laskeuduimme siivosti alas tapulista ja asetuimme porraspieleen odottamaan, mitä tapahtuisi seuraavaksi.

Markkinasiljossa oli elämää. Kirkkotuvissa yöpynyt kansa alkoi pitkinä jonoina vaeltaa kohti kirkkoa. Muutamat ajelivat poroilla kirkkosiljoon saakka, sitoivat ajokkaansa kiinni ja antoivat niille evääksi jäkälää tai kortetta. Kyröläistentuvan pihaan oli yöllä ilmestynyt hevosrekiäkin. Olivat ajelleet yötä myöten kuun valossa. Tavallisesti niin tyhjässä kylässä oli nyt paljon kansaa koolla. Kuitenkin kaikkialla vallitsi syvä rauha, ei edes lumi narissut askelten alla, kun ihmiset heinitetyissä poronkoipikengissään nousivat ylös kirkon portaita. Ohitsemme valui verkakoristeisia lapinpukuja, mustia purkapeskejä; muutamat naiset olivat kietoneet pakkasta vastaan saalin päähänsä. Seurasimme joukon hännillä kirkkoon.

Kansa asettui paikoilleen säätynsä mukaisesti, naiset vasemmalle ja miehet oikealle puolen kirkon keskikäytävää. Pakkashuurupilvi seurasi joukon liikkeitä. Isojen ihmisten esimerkin mukaan otimme lakin päästämme. Muutamat miehet painelivat käsillään palelevia korviaan. Noudatimme esimerkkiä.

”Nyt soitetaan papille”, kuiskasi muuan pojista, joka tuntui olleen kirkossa ennenkin. Ilmoitus varmaankin merkitsi, että jotain kiinnostavaa oli tulossa. Siirryimme kirkon portaille seuraamaan tilannetta. Tietysti kaiken tuli tapahtua äänettömästi, mutta eipä heinäkengät pahemmin portaisa kolisseetkaan.

Kirkosta pappilaan johti kapea lumeen tallattu ura. Sitä myöten lähestyi kuun valossa kolme hahmoa käsittävä kulkue. Edessä asteli rovasti Lauri Itkonen mustassa paltoossaan. Hänen jäljessään tuli vanha ja kumarainen lukkari Heikki Mattus. Viimeisenä, muutamaa askelta jäljempänä, tuli kirkkoväärti Paulus Valle verkaisessa takissaan somasti keinahdellen. Joka toisen askeleen hän otti varoen ikään kuin olisi liikkunut heikolla jäällä. Arvelin, että kirkkoväärtinä olemiseen kuului kävellä erikoisella tavalla. Joskus myöhemmin aloin oivaltaa, ettei se ollut virkaan kuuluva rituaali, vaan Paulus oli invalidi. He eivät tulleet tavallisen kansan tavoin suoraan sisään, vaan jatkoivat seinän viertä sakastin ovelle. Nyt kaikki ulkoiset menot oli nähty. Nousimme lehterille ja istuimme etupenkkiin. Siitä oli hyvä näkyvyys kirkkoon ja sen tapahtumiin. Viereisellä

penkillä istuva Kaapin Pekka vetäytyi korviaan myöten pöykkyrinsä sisään, vaikka pakkaneen oli ylhäällä alkanut jo hellittää. Suntio niisteli parhaillaan kynttilöitä etteivät lepattaisi ja savuttaisi.

Sakastin ovi avautui ja vanha lukkari asteli arvokkaasti omalle paikalleen. Isäni asetteli virsien numerot taululle kääntäen ne sitten seurakunnan nähtäville. Seuraavaksi kirkkoväärti keinahteli esiin ja avasi alttarille johtavan pienoisen oven, josta hänen jäljessään tullut rovasti nousi alttarille. Suljettuaan oven asettui kirkkoväärti istumaan Mattuksen viereen.

Veisuu alkoi virrellä 21. Isäni otti ääniraudan taskustaan, napsautti sen soimaan ja nosti korvalleen. — Enkeli taivaan lausui näin... Joillakin näytti olevan virsikirja, toiset taas veisasivat muististaan. Sitten rovasti luki siitä suuresta ilosta, joka oli annettu kaikille kansoille. Kirkkoväärti oli pannut mustan kalotin kaljunsu suojaksi. Rovastillakin oli samanlainen. Tiesin, miltä tuntuu, kun käsiä palelee. Koetin kuvitella kuinka monin verroin makeammin kylmä kihelmöisikään paljaassa päänahassa.

Isäni autteli useinkin vanhaa lukkaria. Kun seuraava virsi oli vuorossa, hän otti jälleen äänirautansa, ja pian veisattiin: ”Suo Herra sanas selkeän huoneessas ain loistaa...” Saarnastuoli oli alttarin yläpuolella. Sinne tultiin kapeasta ovesta sakastin puolelta. Juuri kun virressä päästiin kohtaan: ”Ja hengelläs vahvista myös sanas saarnaajia”, tuo ovi aukeni ja rovasti ilmestyi paksussa pöykkyrissään oviaukkoon, mutta yrittäessään tunkeutua saarnastuoliin, hän juuttui ovipieliin. Sakastin puolella näytti olevan joku, joka tuli apuun ja ”tilkitsi” juuttuneet pöykkyrin liepeet läpi ahtaan raon.

Rovasti kertoi paimenista. Tiesin hyvin mistä hän puhui. Vaikka rovasti tarkoitti aivan toisen näköisiä paimenia, näin silmissäni joukon juurakkotulen nokeamia poromiehiä kuljettamassa koirien kanssa tokkaansa. Mikäpä, etteivät enkelit voisi ilmestyä poromiehille, kun kerran lammaspaimenillekin. Rovasti puhui myös pedoista, jotka vaanivat laumaa. Tiesin hyvin, mitä se merkitsi, olihan susi käynyt hätyyttelemässä poroja ja tullut kerran jopa pihaan saakka rukattelemaan koiraa.

Kun kirkkoväärti keinutteli sakastin ovesta haaveineen, niin silloin me pojat kurottauduimme yli lehterin reunan. Hänen jäljessään asteli kellonsoittaja samoin haavi kädessään. Kaikkein tietävin pojista kertoi Pauluksen kantavan herrojen haavia, kun taas Rankruutin kuului kiertää köyhien parissa. Paremmen väen haavi oli koristeltu ja siinä oli tupsu pohjassa ja mahdollisesti kulkunenkin. Köyhien haavi oli musta ja ruma ja se muistutti tasaisine pohjineen tohtorin hattua.

Rikkaudesta tunnetut Kitty-Uula ja Kaapin Jouni istuivat etupenkissä. Nuora-Juhani, Salkko-Antti ja Aksu-Jouni, olivat myös varakkaiksi mainittuja poromiehiä. Yritimme parhaamme mukaan urkkia mitä kukin antoi tai jätti antamatta. Kourallinen metallirahaa hytkäytti pussin pohjaa, mutta paperirahasta oli vaikea saada selvää. Ne, jotka antoivat paljostaan, eivät pyrkineet antiaan salaamaan.

Haavi siirtyi naisten puolelle. Kun näin Väri-muorin pudottavan roponsa ”köyhien haaviin”, nousi mieleeni kertomus lahjoittajasta, joka oli antanut ”koko henkensä elatuksen”. Joku oli sen lukenut jostakin. Omat lukuni rajoittuivat Tuhkasen aapiseen. Eräät poikajoukon suurimmista olivat olleet jo isäni oppilaina tai aloittaneet kansakoulun. Kun kolehdinkantajat tulivat lehterille, kaivoimme rahamme esiin. Viiden pennin kolikoissa oli joko merkintä A (Aleksanteri) tai N (Nikolai). Joillakin pojista oli norjalaisia äyrin tai kahden äyrin rahoja. Pudotimme rahamme rumempaan haaviin. Kaapin Pekka ennakoி haavin tulon niin hyvin, että sai pantua almunsa siihen kauniimpaan. Pekka oli hurskaan näköinen vanhus, aivan kuin kuvaraamatun lehdeltä repäisty. Hän toisti perässä kaiken, mitä pappi sanoi. Hänen äänivaransa olivat niin pienet, ettei se menoa häirinnyt. Vietyään haavit sakastiin palasivat kantajat lukkarin penkkiin alttarin oikealle puolelle vastapäätä miesten penkkejä.

”Nyt on mulla, Nyt on sulla, ilojuhla verraton”, kajahti kirkossa. Kellonsoittaja nousi vakain askelin tapuliin, josta alkoi kantautua kellonsoiton kumu. Astuessamme ulos pakkasaamuun palailivat soiton viimeiset kaiut Otsamon, Luosman ja Juutuan lumisilta rinteiltä. Jumalanpalvelus Inarin kirkossa jouluna 1907 oli päättynyt.